

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

20 травня 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою «Економіка та планування бізнесу»
на тему: «**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО СТИМУЛЮВАННЯ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ
КООПЕРАТИВІВ**»

Виконавець:

Студентка ФЕУП

Мельник Карина Олегівна _____

Науковий керівник:

к.е.н, доцент

Шаталова Людмила Семенівна _____

Одеса 2020

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ	6
1.1. Економічна сутність кооперації.....	6
1.2. Види кооперативів та принципи їх діяльності.....	15
1.3. Особливості створення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ	26
2.1. Нормативно-правове регулювання сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.....	26
2.2. Сучасний стан розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.....	32
2.3. Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.....	39
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ	46
3.1. Проблеми розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні.....	46
3.2. Зарубіжний досвід державної політики у сфері сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.....	51
3.3. Напрями вдосконалення державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.....	58
ВИСНОВКИ	64
Список використаних джерел	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. За роки незалежності в Україні прийнято низку нормативно-правових актів, концепцій, стратегій, цільових програм і проектів, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку об'єктів обслуговуючої кооперації в аграрному секторі економіки. Основна мета впровадження запланованих заходів полягала у створенні сприятливого економіко-правового макро- і мікросередовища для ефективного функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОКів). Очікувані результати від упровадження реформ давали підстави стверджувати, що, об'єднавшись у кооперативи, малі і середні товаровиробники зможуть успішно конкурувати з великими аграрними компаніями. Проте через різні об'єктивні і суб'єктивні фактори прогнозовані економічні показники в стратегіях і програмах виявились далеко не відповідають реаліям сьогодення.

Одна з причин невиконання запланованих заходів полягає в тому, що за останні роки через кризові явища в економіці держава не надавала фінансової підтримки суб'єктам господарювання на виконання завдань, зазначених у стратегіях та концепціях розвитку аграрно-промислового комплексу (АПК) України до 2020 року.

Кооперативи так і не отримали від Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства нової цільової програми підтримки їх розвитку. Новостворені обслуговуючі кооперативи з'являються завдяки реалізації в Україні міжнародних грантових проектів і програм, які сприяють їм у наданні матеріально-технічних ресурсів на умовах співфінансування з місцевого бюджету та за рахунок часткового фінансування самих учасників.

Діючі механізми надання державної підтримки малим товаровиробникам потребують удосконалення та застосування нових підходів до їх формування. Тому держава повинна стимулювати розвиток малого підприємництва на селі на засадах кооперації через створення

прозорих механізмів надання фінансової підтримки і введення їх у дію завдяки реалізації заходів, зазначених у розроблених і затверджених цільових програмах.

Напрями державної аграрної політики щодо сільськогосподарської кооперації, її принципи та їх еволюція завжди становили інтерес як для представників економічної науки, так і юридичної. Ґрунтовним дослідженням окремих аспектів цієї проблематики присвячені праці С. Гелея, В. Гончаренка, Ф. Горбоноса, В. Зіновчука, О. Крисального, М. Маліка, Л. Молдаван, О. Могильного О. Нечипоренка, Т. Ожелевської, І. Онопрієнко, А. Пантелеймоненка, Н. Сментини, В. Цимбала та ін. Питаннями удосконалення механізмів державного управління з позицій правового регулювання взаємовідносин держави і кооперативів займаються В. Семчик, Ю. Шемшученко, В. Федорович, Н. Титова, В. Уркевич, Я. Гаєцька-Колотило та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження напрямів державної політики щодо стимулювання розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, визначення проблемних питань та розробка заходів щодо їх вирішення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- визначити економічну сутність кооперації, передумови її виникнення та розвитку;
- розглянути види кооперативів та принципи їх діяльності;
- дослідити особливості створення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- з'ясувати особливості нормативно-правового регулювання сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;
- проаналізувати сучасний стан розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;
- розглянути особливості державної підтримки

сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

– визначити проблеми розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні;

– розглянути зарубіжний досвід державної політики у сфері сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;

– запропонувати напрями вдосконалення державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Об’єктом дослідження є вдосконалення державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Предметом дослідження виступає сільськогосподарська обслуговуюча кооперація та державна політика щодо її розвитку.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи і прийоми дослідження, зокрема: історичний, діалектичний, теоретичного узагальнення – при дослідженні теоретичних аспектів становлення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, метод аналізу та синтезу – під час аналізу сучасного стану розвитку та державної підтримки сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні, метод наукового прогнозування та економіко-математичні методи, а також метод графічної інтерпретації результатів аналізу та узагальнення, табличний метод візуалізації та узагальнення інформації.

Інформаційною базою дослідження є спеціалізована література, закони та інші нормативно-правові акти з проблематики становлення та розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні, статистичні дані Головного управління статистики та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, матеріали аналітичних досліджень щодо особливостей функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Кооперація – це специфічна форма господарювання, яка проявляється в економічних взаємовідносинах між партнерами з тим, аби досягти спільної мети та отримати економічну користь від процесу господарювання на основі взаємної допомоги та вигоди всіх учасників процесу кооперації, задоволення інтересів кожного та дотримання соціальних гарантій. Виникнення кооперації зумовлене багатьма чинниками, які поєднують у групи: історичні, соціально-економічні, юридичні, психологічні та ідеологічні.

2. Залежно від завдань та характеру діяльності кооперативи поділяються на виробничі, обслуговуючі, споживчі. У ринковій економіці розвинутих країн кооперативи зосереджені здебільшого у сільському господарстві, постачанні сільськогосподарських товарів та закупівлі сировини.

3. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив являє собою підприємство, створене для обслуговування переважно своїх членів на засадах взаємодопомоги й економічного співробітництва. Процес створення кооперативу непростий та потребує певної підтримки з боку держави. Мають місце труднощі роботи з державною бюрократією, небажанням окремих членів об'єднання брати активну участь та десятками інших проблем. Проте, зважаючи на успішний досвід європейських країн та уже існуючих в Україні аграрних об'єднань, можна впевнено стверджувати, що воно того варте.

4. Правовідносини у сфері сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні регулюються Конституцією України, Господарським, Цивільним, Податковим, Земельним, Бюджетним кодексами України, Законами України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію» та іншими нормативно-правовими актами України з питань

кооперації. Аналіз перерахованих нормативно-правових актів дозволив виділити низку недоліків, що стримують розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

5. За одинадцять років кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у країні зросла на 790 одиниць. Це пояснюється перевагами від їх функціонування, а саме створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів допомагає сільськогосподарським товаровиробникам ефективно обслуговувати їхнє основне виробництво, заощаджуючи при цьому кошти. Попри непогані показники щодо збільшення загальної кількості кооперативних одиниць, сільськогосподарські виробничі кооперативи мають нижчий рівень економічної ефективності інвестицій, порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами. Однак динаміка показників економічної ефективності в них краща.

6. Сьогодні державна підтримка діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів здійснюється за допомогою комплексу урядових програм та заходів, спрямованих на зростання ефективності та дохідності сільськогосподарського виробництва. Проте невирішеними залишаються ще ряд питань, пов'язаних із формуванням інституційно-правової бази діяльності кооперативних організацій, їх фінансовою та науковою підтримкою, кадровим та інформаційно-консультаційним забезпеченням. Зазначені недоліки державного регулювання значно уповільнюють темпи розвитку кооперативного руху в аграрному секторі економіки країни та вказують на необхідність пошуку нових, більш ефективних напрямів державної підтримки кооперативних організацій.

7. Наявні в Україні організаційно-економічні та правові умови не забезпечують розвиток кооперативного руху на селі. Водночас об'єднання селян у кооперативи сприятиме ефективній реалізації ресурсного потенціалу сільського господарства за збереження робочих місць, соціальному розвитку сільських територій. Поряд зі зміцненням фермерства та великотоварного приватного виробництва необхідно розвивати кооперативний рух на селі,

який має стати важливим фундаментом структурної перебудови сільського господарства. Аналіз дозволив виділити групи чинників, що здійснюють негативний вплив на функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а саме: державних, економічних, організаційних. Це обумовлює необхідність розробки заходів щодо формування ефективних умов для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як невід'ємного складника агропромислового комплексу України.

8. Встановлено, що основними важелями державної підтримки кооператорів у провідних країнах світу є регулювання цін на сільськогосподарську продукцію через різні механізми з метою забезпечення сільськогосподарським товаровиробникам нормальних умов господарювання в роки з несприятливою для них кон'юктурою ринку; антимонопольне та податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку кооперативних організацій; обмеження обсягів виробництва з метою недопущення перевиробництва продукції; широке застосування кредитної форми підтримки шляхом здешевлення процентів і відшкодуванням або відстроченням платежів основного боргу; фінансова підтримка; наукове, кадрове та інформаційне забезпечення кооперативних організацій, їх соціальна підтримка тощо.

9. Проведене дослідження дає підстави виділити основні напрями формування державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Серед них найважливішими є економічна, правова, організаційна, а також соціальна підтримка діяльності сільськогосподарських кооперативних організацій. Економічна підтримка повинна включати економічну свободу, систему економічного регулювання, захист економічних інтересів господарюючих суб'єктів, багатокладність економіки тощо. Правова підтримка передбачає постійне удосконалення кооперативного законодавства відповідно до вимог сільськогосподарських товаровиробників. Організаційна підтримка діяльності сільськогосподарських кооперативів з боку держави є також необхідною умовою на шляху до розвитку кооперативного руху в

Україні. Роль держави в цьому процесі повинна бути обмеженою і чітко визначеною. Забезпечення державою соціальної підтримки розвитку кооперації набуває сьогодні винятково важливого значення. Соціальна підтримка здатна забезпечити розвиток кооперативної ідеї і кооперативних цінностей, соціальний захист пайовиків, забезпечити надійне соціальне обслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корягіна А. Д., Зіновчук В. В. Економічна сутність поняття «кооперація». *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2010. № 3 (42). –с. 46-50.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. – 2-ге вид., доп. і перероб. К. : Логос, 2001. 380 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
4. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний та ін. К. : Академія, 2001. Т. 2. 848 с.
5. Про кооперацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, N 5, ст.35 (Редакція від 6.11.2014).
6. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 39, ст.261. (Редакція від 19.01.2013).
7. Гончаренко В. В. Кредитна кооперація. Форма економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика). К. : Глобус, 1998. 330 с.
8. Ходаківський Є. І., Грабар І. Г., ЦалЦалко Ю. С. Авторитаризм, синергетика руйнувань і позитивних змін : науково-популярне видання. Житомир, 2007. 206 с.
9. Горбонос Ф. В. Кооперація як форма прояву відносин. *Економіка АПК*. 2004. № 9. С. 26-32.
10. Лащ А. С. Кооперація: передумови виникнення і розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7231> (дата звернення: 13.09.2019).
11. Вісин В. В. Кооперативний рух на Волині у другій половині XIX – першій третині XX ст: історичний аспект : дисер. на здоб. наук. ступ. док. історичних наук: спец. 07.00. 01 «Історія України». Луцьк, 2015. 522 с.
12. Корінець Р. Я. Інформаційне забезпечення сільськогосподарських

обслуговуючих кооперативів : посібник для тих, хто хоче розвивати сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи / за ред. Р. Я. Корінця. К.: Едельвейс, 2015. 144 с.

13. Корінець Р. Я. Сільськогосподарські дорадчі служби як центри інформаційної підтримки сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. *Організація бізнес-шкіл в дорадництві для успішного впровадження інновацій*: збірник статей за результатами роботи міжнародного круглого столу. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2012. С. 16-18.

14. Каран В.В. Міжнародний кооперативний альянс та провідні тенденції розвитку кооперативного руху в Східноєвропейському регіоні. *Культура народів Причорномор'я*. 2005. № 57, Т. 2. С. 68-73.

15. Зіновчук В. В. Теоретичні основи становлення кооперативної форми підприємництва. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32728/1/05.pdf>

16. Міжнародні принципи кооперації (дата публікації 17 липня 2016 року). URL: <http://economicdemocracy.org.ua/index.php/cooperation/principles-of-of-cooperation/ica-principles>

17. Попадинець Н. М. Концептуальні засади регулювання розвитку споживчої кооперації в сучасних умовах. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. Вип. 3 (119). С. 25-27.

18. Про споживчу кооперацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, N 30, ст.414 (Редакція від 9.12.2012).

19. Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах : Указ Президента України від 19 грудня 2000 р. № 1348/2000.

20. Марцин В. Проблеми функціонування споживчої кооперації та шляхи стабілізації господарської діяльності. *Економіка України*. 2003. №4. С. 24-27.

21. Осадчук Ю. М. Аналіз сучасного стану розвитку системи споживчої кооперації. *Молодий вчений*. 2014. № 6 (09) С. 8-10.

22. Малік М. Й. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року. URL::

<https://documents.mx/documents/-568c4d5b1a28ab4916a3a4fb.html>

23. Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. К. : ІАЕ, 2012. 182 с

24. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання: матеріали сайту Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

25. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання: матеріали сайту Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

26. Розвиток кооперативів. Матеріали сайту Міністерства аграрної політики і продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua>

27. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

28. Манжура О. В. Актуальні проблеми інвестиційного забезпечення аграрної кооперації. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2014. № 2 (74). С. 84–92.

29. Євсєєва О. О. Інноваційний розвиток аграрного сектора України в умовах глобалізації. *Бізнес-інформ*. 2013. № 3. С. 151–157.

30. Молдаван Л. В. Місце і роль кооперативів у сталому розвитку аграрного сектора економіки. *Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні* : матер. Всеукр. наук.–практ. конф. (Житомир, 5-7 квітня 2012 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2012. С. 10–17

31. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: Постанова КМУ від 7 лютого 2018 р. № 106 (Редакція від 26.02.2019).

32. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання, спеціальних вагонів для перевезення зерна, обладнання для

виробництва біоетанолу та електроенергії з біомаси, що закуплені у вітчизняних виробників: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 130 (редакція від 30 січня 2019 р.).

33. Державна підтримка сільського господарства: урядові програми 2019 року. URL: <https://ukc.gov.ua/knowledge/finansova-pidtrymka-silskogospodarskyh-obslugovuyuchykh-kooperatyviv/>

34. Папцов А. Развитие сельскохозяйственной кооперации в Европейском Союзе. *Экономика сельского хозяйства России*. 2017. №3. С. 19-20

35. Малік М. Й. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 12. С. 103–108.

36. Дубина М. П. Значення сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки АПК. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2011/21_8/204_Dub.pdf).

37. Корінець Роман, Гердс Др. Марсель. Розвиток кооперації в Україні та Німеччині – аграрно-політичні пропозиції для України URL: https://apd-ukraine.de/images/APD_APR_05-2016_Genossenschaften_ukr.pdf)

38. Прес-служба Мінагрополітики України. Мінагрополітики запрошує аграріїв долучитись до програми держпідтримки з часткової компенсації вартості техніки. URL: <http://minagro.gov.ua/node/24419>

39. Прес-служба Мінагрополітики України. Аграрії вже отримали майже половину запланованої річної бюджетної дотації URL: <http://minagro.gov.ua/uk/node/24465>

40. Проект державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/gromadyanam/konsultaciyi-z-gromadskisty/inshe-obgovorennya/proekt-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-agrarnogo-sektoru-ekonomiki-na-period-do-2022-roku?v=5d3e9f404f7b1>

41. Cooperatives Europe. The power of cooperation – Cooperatives Europe key figures 2015-2016, Brussel. 2016. URL: <https://coopseurope.coop/resources/news/140-million-european-citizens-aremembers-cooperative-new-report-released>

42. Kalaitzis, P. (2015), Developments in EU agri-cooperatives. Copathe- EU. URL: http://epkk.ee/wpcontent/uploads/2015/03/Cogeca_Developments-of-agricultural-cooperatives-in-the-EU.pdf
43. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо становлення і розвитку сільськогосподарської кооперації та її державної підтримки : Пояснювальна записка до проекту Закону України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua>
44. Чан-хі О. С. Сільськогосподарська кооперація: зарубіжний досвід для України. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2017. № 2(2). С. 13- 18
45. Зиновій Свєреда. Кооперація в Україні: як посієш так і пожнеш URL: <http://farmer.co.ua/ua/presa/item/508-kooperatsiia-v-ukraini-iak-posiiesh-tak-i-rozhnesh>
46. Кооперативи у процесі соціального розвитку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 72/143 від 19 грудня 2017 р. URL: <http://undocs.org/ru/A/RES/72/143>
47. Булавка Л. В. Зарубіжний досвід ведення особистих селянських господарств. Можливість і доцільність застосування його в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 10. С. 79–83
48. Залучення міжнародної технічної допомоги в агропромисловий сектор. URL: <http://minagro.gov.ua>
49. Галабір Г. С., Лядова К. С. Кооперація на селі: особливості та необхідність. *Агросвіт*. 2013. № 1. С. 54–56
50. Офіційний сайт Комітету зі сприяння й розвитку кооперативів. URL: <http://www.copac.coop>
51. Офіційний сайт МБФ “Добробут громад”. URL: <http://dobrobuthromad.org/our-work.html>
52. Офіційний сайт Міжнародного кооперативного альянсу. URL: <http://www.ica.coop/en>
53. Офіційний сайт Міжнародної кооперативної сільськогосподарської організації. URL: <http://www.ica.org>